

WERELDORIËNTATIE OP DE BASISCHOOL

Welke plaats heeft wereldoriëntatie op de basisschool? Dat bij aardrijkskunde alleen topografie wordt geleerd en bij geschiedenis alleen jaartallen is niet meer van deze tijd. Natuur is ook niet enkel een vak waarbij kleuters bladeren en beestjes gaan zoeken in het bos. Toch blijft de vraag: wat is wereldoriëntatie (WO) dan wel en hoe kunnen wij dit als school aan onze kinderen aanbieden? Tegelijkertijd zal er komende jaren veel gaan veranderen in de inhoudelijke aansturing van WO. Hoe kun je daar als school mee omgaan?

Basisscholen bieden een veelheid aan vakken aan. De nadruk ligt op taal en rekenen; in de tijd die overblijft geven scholen de overige vakken een plaats. Naast die vakken verwacht de overheid, maar ook ouders, veel van school. Er is aandacht voor de 'gezonde school', scholen moeten verkeersonderwijs aanbieden, aandacht schenken

aan burgerschap en nog meer. Basisschoollerares worden op deze manier goochelaars die in de weinig beschikbare tijd zo goed mogelijk aan al deze zaken invulling geven.

VERSCHILLEN TUSSEN SCHOLEN

De plaats en tijd die de wereldoriënterende vakken op het weekrooster innemen verschillen sterk per school. Ook de manier waarop de vakken worden aangeboden verschilt. In 2016 publiceerde de Inspectie van het Onderwijs een brochure waarin duidelijk werd dat bij de meeste basisscholen binnen groep 5 tot en met 8 sprake is van een beredeneerd aanbod. Voor groep 1 tot en met 4 ligt dat anders. 'In deze groepen is vaker sprake van een thematisch, maar soms ook fragmentarisch aanbod.' (Jonk, 2016)

De wetgeving verplicht scholen aan te tonen dat de kerndoelen voor de vakken natuur, aardrijkskunde en geschiedenis worden behaald. Over het hoe zegt de wetgever niets. Het meest recente onderzoek naar de kwaliteit van de lessen

wereldoriëntatie in het basisonderwijs stamt uit 2015. Uit dit onderzoek blijkt het volgende: *'In de meeste lessen creëren leraren een taakgerichte werksfeer, brengen ze structuur aan en leggen ze duidelijk uit. Leerlingen zijn meestal actief bij de lessen betrokken. In twee derde van de lessen werken leerlingen samen aan taken en de meeste leerlingen tonen*

interesse in de lessen. Minder leerlingen leveren creatieve ideeën of oplossingen, onderzoeken zelf een probleem of leggen verbanden. Een belangrijk aandachtspunt is het gebruik van werkvormen en leer- en hulpmiddelen. In een kwart van de bezochte lessen zetten leraren maar één werkvorm in en passen ze nauwelijks leer- en hulpmiddelen toe.’ (Jonk, 2015) Toch zijn de wereldoriënterende vakken bij uitstek geschikt om verschillende werkvormen in te zetten. Ook bieden deze vakken een goede mogelijkheid om de wereld die buiten het lokaal ligt binnen het lokaal te halen. Ook kunnen kinderen binnen het lokaal kennis maken met de ‘echte’ wereld.

VAKOVERSTIJGEND OF NIET

Natuur, aardrijkskunde en geschiedenis dragen samen de naam ‘wereldoriëntatie’. Vaak staan de vakken niet meer apart op het rapport, maar gezamenlijk als wereldoriëntatie. Hierdoor kan men denken dat

deze vakken geïntegreerd worden aangeboden, maar dat is vaak niet zo. Uit onderzoek in 2015 blijkt er op slechts 15% van de scholen sprake is van een volledig of deels geïntegreerd aanbod van vakken. In nog eens 27% van de scholen worden de vakken apart aangeboden maar komen de vakken samen in thema's of projecten. In 58% van alle scholen is er sprake van een aanbod in drie aparte vakgebieden.

Er is sinds 2015 wel veel aan het veranderen. Kijkend naar het aantal basisscholen dat IPC (International Primary Curriculum) is gaan aanbieden in de laatste vijf jaar lijkt er wel een kentering gaande. Steeds meer scholen gaan geïntegreerd werken. De meerderheid van de scholen biedt echter nog steeds de drie vakken apart aan.

VERSCHILLENDE VAKKEN

De drie wereldoriënterende vakken zijn ook verschillend. En toch blijken veel leraren het lastig te vinden het verschil tussen aardrijkskunde en geschiedenis goed uit te leggen. Ook de schrijvers van de kerndoelen hebben dit verschil niet helder voor ogen. Kerndoel 43 bijvoorbeeld spreekt over klimaat, temperatuur, neerslag en wind. Dit kerndoel wordt in het basisonderwijs standaard bij het vak natuur geplaatst. Terwijl dit kerndoel, dat een relatie heeft met de eindexameneisen in het voortgezet onderwijs, onderdeel is van het vak aardrijkskunde. Een reden hiervoor kan zijn dat veel mensen niet weten dat aardrijkskunde een sociale en natuurkundige wetenschap is.

De drie vakken zijn verschillend in benaderingswijze en perspectief van waaruit de wereld om ons heen benaderd wordt. Tegelijkertijd bieden de vakken ook veel mogelijkheid voor overlap en samenhang.

SAMENHANG

In het kader van het traject Curriculum.nu denkt een groep leraren en schoolleiders sinds een paar jaar (opnieuw) na over de inhoud van de wo-vakken. De centrale vraag tijdens het traject is: 'Wat moeten onze leerlingen kennen en kunnen?'. Eén van de doelen van Curriculum.nu is de samenhang tussen vakken bevorderen door duidelijk te formuleren welke kennis en vaardigheden worden aangeboden. De wo-vakken komen terug in drie domeinen, die vallen onder de hoede van ontwikkelteams, te weten: 'Mens en Maatschappij', 'Mens en Natuur' en 'Burgerschap'. De ontwikkelteams hebben op 7 mei 2019 een conceptvoorstel gepresenteerd waarin zij hun plannen laten zien voor de herziening van de kerndoelen en eindtermen in het onderwijs. Het is voor het eerst dat de kerndoelen in samenhang worden herzien.

Het ontwikkelen van een doorgaande leerlijn van groep 1 in het primair onderwijs t/m de eindexamenklassen in het voortgezet onderwijs is een belangrijk onderdeel van het voorstel. Door meer duidelijkheid over de doelstellingen van de vakken komt er meer richting en ruimte voor scholen om de vakken eigentijds en uitdagend aan te bieden. Curriculum.nu gaat nadrukkelijk over het 'wat' en niet over het hoe. Daar zullen scholen zelf invulling aan moeten geven.

Visie

Tijdens schoolbezoeken zien wij dat steeds meer scholen zoeken naar de manier waarop wereldoriëntatie een plaats krijgt in het programma en ook studenten horen we tijdens lessen op de pabo steeds vaker zeggen dat scholen met dit vraagstuk bezig zijn. Aparte vakken, geïntegreerd, als dan niet in de vorm van projecten: alles kan en alles is mogelijk. De vraag is alleen of er een visie ten grondslag ligt aan het proces. Grofweg kan men scholen in drie groepen indelen:

1. bij wereldoriëntatie gaat het vooral om (gedegen) kennisontwikkeling;
2. onderzoekend en ontdekkend leren staat centraal bij wereldoriëntatie;
3. wereldoriënterende vakken zijn geschikt als (vrijdagmiddag)activiteit waarbij het leerplezier van kinderen voorop staat.

Er zal op weinig scholen sprake zijn van een onderwijsaanbod dat volledig gebaseerd is op één van deze drie uitersten. Toch zullen veel basisschoolleraren zich herkennen in één van deze uitgangspunten of in een combinatie ervan. Wereldoriëntatie is uitermate geschikt om alle drie de vormen samen te laten komen: kennis opdoen door onderzoekend leren in een rijke, inspirerende leeromgeving waardoor kinderen er plezier in hebben.

Uitgevers spelen handig in op de vraag vanuit het onderwijs. De laatste jaren zijn er flitsende digitale lesmethoden verschenen voor wereldoriëntatie. IPC wint aan populariteit. Maar bieden uitgevers de beste uitkomst passend bij de visie en ontwikkeling van de school? De vraag is ook of de school tijd neemt om gedegen onderzoek te doen naar de visie van het team. Past de manier waarop wereldoriëntatie in de komende jaren op de school wordt aangeboden wel in de visie van de school? Of is de keuze waarop wereldoriëntatie de komende jaren op de basisschool wordt aangeboden meer pragmatisch?

KENNISKRING

Over deze en meer vragen wil KPZ de komende jaren gaan nadenken. Welke plaats heeft wereldoriëntatieonderwijs op jullie school en welk onderwijs past bij jullie visie. De vragen en ontwikkelingen die zijn geschetst in dit artikel willen wij graag samen met mensen uit het werkveld verder onderzoeken in de kenniskring wereldoriëntatie. Neem voor meer informatie en deelname contact op met Andreas Boonstra of Annemarie Wering via wereldorientatie@kpz.nl.

LITERATUUR

- Jonk, A. (2015). *Wereldoriëntatie, de stand van zaken in het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.
- Jonk, A. (2016). *Wereldoriëntatie in de kijker*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.
- Curriculum.nu (z.d.). Geraadpleegd op 26 augustus 2019 van <https://www.curriculum.nu>

Andreas Boonstra en Annemarie Wering zijn beiden werkzaam als hogeschooldocent aardrijkskunde op KPZ.